

7 Aanbevelingen WIJ! en sport

De aanbevelingen in dit hoofdstuk hebben enkel betrekking op trajecten met sport binnen de werkinlevingstrajecten. Ze worden geformuleerd op basis van de onderzoeksresultaten in het hierboven beschreven resultaatendeel. Eén van de belangrijkste vaststellingen in de studie was dat de meerderheid van de uitvoerders positief staat om een sportcomponent mee op te nemen binnen de trajecten. Dit onderzoek toonde echter aan dat een succesvolle integratie van sport binnen de trajecten geen evidentie is en dat er diverse uitdagingen zijn voor wat betreft het opnemen van een sportmodule binnen de WIJ!-trajecten.

De belangrijkste aanbeveling is om allereerst te **bepalen welke rol** men wil of kan geven aan sport binnen de WIJ!-trajecten. Er zijn daarbij immers verschillende opties. Hierbij gaat het over de keuze of men sport wil inzetten voor ontspanning en afwisseling of sport enkel andere doelstellingen bereiken als functie heeft. Het gaat dan, met andere woorden, over het verschil tussen 'sport als doel' of 'sport als middel'. Deze keuze is mede bepaald door de strategische implementatie van sportactiviteiten binnen de aangeboden trajecten en de kenmerken van de jongeren.

Beide praktijken van 'sport als doel' en 'sport als middel' zijn echter niet exclusief of uniform. Binnen deze praktijken zijn **verschillende organisatiecontexten** mogelijk waarin sport een diverse rol kan aannemen. Zo kan een sportpraktijk zowel een ontspannende functie hebben als een medium zijn waarbij bepaalde sociale vaardigheden worden uitgedaagd. De keuze voor een specifieke organisatiecontext en de rol voor sport is afhankelijk van de doelstelling van de organisatie en de waarde die sport hieraan dient bij te dragen. Afhankelijk van deze waarde van sport zijn er telkens andere organisatorische voorwaarden waaraan een organisatie moet voldoen opdat een bepaalde doelstelling bereikt zou kunnen worden.

De impact van een WIJ!-traject & sport is bijgevolg **bepaald door de organisatiecontext van het WIJ!-traject en de rol die sport bijdraagt in functie van de doelstelling van het WIJ!-traject**. Hebben de uitvoerders hierover vooraf een duidelijke strategische keuze gemaakt en zijn ze zich bewust van de voorwaarden om deze impact te kunnen genereren?

Deze voorwaarden kunnen worden opgedeeld in '**noodzakelijke voorwaarden**' (necessary conditions) en '**voldoende voorwaarden**' (sufficient conditions). De eerste zijn de voorwaarden die essentieel en noodzakelijk zijn om bepaalde resultaten te kunnen bereiken. Bijvoorbeeld: als men sport wil gebruiken om bepaalde doelen te bereiken binnen een WIJ!-traject, dan is het nodig (en uiteraard logisch) dat men sport een plaats geeft in het programma. De tweede soort zijn voorwaarden die daarnaast ook nog nodig zullen zijn om de kans op het bereiken

van de vooropgestelde doelen te vergroten. Het 'gewoon' aanbieden van sport is, met andere woorden, niet voldoende om te garanderen dat de vooropgestelde doelen zomaar zullen kunnen gerealiseerd worden. Er zijn dan vaak immers specifiekere voorwaarden nodig om dit mogelijk te maken (zoals bijv. de expertise van de aanbieders, de frequentie en de aard van het aanbod, enz. ...).

We lijsten de verschillende mogelijke rollen die sport kan opnemen nu op en geven daarbij telkens meer duiding omtrent de noodzakelijke en voldoende voorwaarden waaraan voldaan zal moeten worden om sport op die manier succesvol te kunnen gaan inzetten binnen het WIJ!-traject. Daarbij verwijzen we in eerste instantie naar sport als actief bewegen en sporten. Indien sport ook een context kan zijn voor vrijwilligerswerk, stages of andere organisatorische taken zullen we hier expliciet naar verwijzen. De verschillende mogelijke rollen zijn afgebeeld in een samenvattende figuur op p.50. In die figuur verwijzen we naar de link met het Wij!-traject of het tewerkstellingsprogramma (TP), de rol van zelfreflectie bij de deelnemer, de betrokkenheid van de leercoach in het sportprogramma en de samenwerking met het lokale reguliere sportaanbod.

7.1 Sport als doel

In de figuur op p. 50 onderscheiden we twee sportrollen waarbij de sportactiviteiten geen bredere sociale doelstellingen nastreeft. Het gaat om sport als ontspanning en sport als gezondheidsmiddel. Beide praktijken beogen effecten die inherent zijn aan sportactiviteiten (ontspannen, bewegen, opbouw van conditie, werken aan fysieke fitheid...).

7.1.1 Sport als ontspanning

Bij sport als ontspanning wordt sport en beweging gebruikt omwille van zijn **inherente kwaliteiten**. Sport wordt dan aangeboden omdat het jongeren een kans biedt om zich te kunnen **ontspannen** naast de reguliere activiteiten die binnen het WIJ!-traject worden georganiseerd. Het is daarbij dus in de eerste plaats een manier om enige **afwisseling** te kunnen bieden. Sport krijgt dan weliswaar een plaats in het tewerkstellingsprogramma, maar heeft er in feite geen echte link mee. Het sportprogramma **draagt niet rechtstreeks bij tot de doelstelling van het WIJ!-traject** ('toeleiding van jongeren naar werk of opleiding'). Het programma stopt dan even als het ware. Jongeren zouden in dat geval in belangrijke mate ook mee inspraak moeten kunnen hebben in het bepalen van hoe en welke sporten dan beoefend kunnen worden. Dit wordt ook bevestigd tijdens het interview met Mustafa Harraq die aangeeft dat men bij de sportkeuze steeds moet vertrekken vanuit de doelgroep. De jongeren zijn daarbij niet verplicht om deel te nemen. Maar door het op een laagdrempelige manier aan te bieden, zou het hen zoveel mogelijk moeten kunnen aanzetten om de stap wél te zetten. Ook diegenen

die dit voordien nog niet deden. Dit kan op een geleidelijke manier worden aangebracht; jongeren kunnen mogelijks eerst toekijken (en anderen aanmoedigen), vooraleer ze zelf de stap zetten om deel te nemen.

Naast de ontspanningswaarde, kan sport en beweging binnen deze optie wel een **aantrekkingskracht** hebben die bepaalde jongeren meer kan motiveren in het deelnemen aan een WIJF-traject. Dit geldt dan niet enkel om aan een traject te beginnen, maar ook om het traject verder te zetten. Het kan dan eventueel gezien worden als iets waar men naar uitkijkt en eventueel zelfs als een beloning wordt gezien (voor de inzet die men vertoont tijdens het reguliere traject).

Noodzakelijke voorwaarden voor sport als ontspanning

- Er is een sportaanbod waar jongeren aan kunnen deelnemen (in verhouding qua frequentie en duurtijd ten overstaan van het reguliere programma)
- Er is kennis aanwezig met betrekking tot het organiseren van sport (o.m. met betrekking tot begeleiding, regels, veiligheid, organisatievormen, ...)
- Er is kennis aanwezig van de sportmogelijkheden in de buurt (o.m. met betrekking tot faciliteiten, aanbod, ...)
- Deelname van de jongeren is vrijblijvend

Voldoende voorwaarden voor sport als ontspanning

- Er wordt rekening gehouden met de wensen en kenmerken van de jongeren (bijv. uitdagend, uitnodigend, gevarieerd, laagdrempelig, toegankelijk ifv. beschikbaarheid en bereikbaarheid)
- Er wordt gezorgd dat het sociale (recreatief) aspect primeert

Indien de uitvoerder aan deze voorwaarden zelf niet kan voldoen, dient er te worden gezocht naar partners die het aanbod wel kunnen organiseren onder de gestelde voorwaarden. Daarbij kan onder meer gedacht worden aan aanbieders uit het reguliere lokale sportaanbod of van laagdrempelige initiatieven (zoals buurtsport).

Voorbeeld

Sport is een manier om te ontspannen en dit kan door middel van traditionele (team)sporten (voorbeeld: voetbal, basketbal, badminton, dans, ...) maar kan evengoed de vorm aannemen van laagdrempelige sport- of beweegactiviteiten al dan niet in de vorm van een spel (voorbeeld: stadsspelen, wandelen, kubben, ...).

7.1.2 Sport als gezondheidsmiddel

Bij sport als gezondheidsmiddel is sport opnieuw een doel en geen middel om andere sociale doelstellingen te behalen. Deze variant leunt dan ook heel erg aan bij sport als ontspanning. Het verschil is wel dat sport in deze variant wordt gebruikt ter **verbetering van de fysieke fitheid en gezondheid**. Men zal met de deelnemers trachten sportieve doelstellingen te bereiken. Sport heeft hier net

als sport ter ontspanning **geen echte link met het programma** maar leunt toch al dichterbij sport als middel. Fysieke fitheid stelt jongeren immers fysiek in staat een voltijdse functie uit te oefenen. Veel jongeren uit deze doelgroep komen namelijk terecht in fysiek zwaardere jobs. Bovendien houden heel wat jongeren uit deze doelgroep er een ongezonde levensstijl op na. Een minimum aan fysieke fitheid en gezonde levensstijl is dus een voorwaarde in hun traject richting werk. Ook in deze variant is sport niet verplicht en hebben de jongeren in het ideale geval inspraak bij het bepalen van de sportactiviteiten. Daarnaast is het specifiek voor deze variant van sport belangrijk dat jongeren bij de start van dit sportprogramma bewust worden van hun niveau van fysieke fitheid maar dat er toch ook rekening wordt gehouden met het startniveau van de deelnemers. Heel wat jongeren sporten namelijk net niet omdat een slechte conditie hen tegenhoudt. Daarnaast vraagt deze variant van sport ook dat hun fysieke fitheid wordt gemonitord zodat jongeren doorheen het programma zicht krijgen op hun progressie.

Noodzakelijke voorwaarden voor sport als gezondheidsmiddel

- Er is een regelmatig sportaanbod waar jongeren aan kunnen deelnemen (frequentie en duurtijd staan in verhouding tot de gewenste verbetering van de fysieke fitheid)
- Er is kennis aanwezig met betrekking tot het organiseren van sport (o.m. met betrekking tot begeleiding, regels, veiligheid, organisatievormen, ...)
- Er is kennis aanwezig van de sportmogelijkheden in de buurt (o.m. met betrekking tot faciliteiten, aanbod, ...)
- Deelname van de jongeren is vrijblijvend

Voldoende voorwaarden voor sport als gezondheidsmiddel

- Er wordt rekening gehouden met de wensen en kenmerken van de jongeren (bijv. uitdagend, uitnodigend, gevarieerd, laagdrempelig, toegankelijk ifv. beschikbaarheid en bereikbaarheid)
- Er wordt gezorgd dat het sociale (recreatief) aspect primeert
- De vooruitgang in fysieke fitheid wordt gemonitord
- Er wordt rekening gehouden met het startniveau van de deelnemers

Indien de uitvoerder aan deze voorwaarden zelf niet kan voldoen, dient er te worden gezocht naar partners die het aanbod wel kunnen organiseren onder de gestelde voorwaarden. Daarbij kan onder meer gedacht worden aan het reguliere sportaanbod in de buurt.

Voorbeeld

Men kan hier expliciet aan werken door middel van een start to run.

7.2 Sport als middel

Wanneer sport als middel wordt ingezet, wordt de sportpraktijk gebruikt om bepaalde persoonlijke, sociale of educatieve doelstellingen te realiseren in het WIJ!-traject. Sport kan dan een middel zijn in het realiseren van de doelstellingen van het reguliere tewerkstellingsprogramma; het ontwikkelen van bepaalde competenties of vaardigheden en het toeleiden naar werk of een kwalificerende opleiding. Op basis van ons onderzoek omschrijven we drie methodes waarbij sport als middel wordt toegepast; 'sociaal middel', 'toepassingsmiddel' en 'leermiddel'.

In principe is 'sport als doel' ook een middel (tot ontspanning of gezondheid). Het onderscheid met de andere opties is evenwel dat het niet direct gelinkt is aan het realiseren van de algemene doelstellingen van het WIJ!-traject (namelijk doorstroming naar de bredere arbeidsmarkt of een kwalificerende opleiding).

7.2.1 Sport als 'sociaal middel'

Sport als sociaal middel wordt ingezet als een manier om **relaties op te bouwen of verder te ontwikkelen**. Dit kan zijn met andere jongeren, maar zeker ook met begeleiders. Opnieuw is daarbij de **vrijblijvendheid van deelname** een kenmerk. Deelnemers moeten op vrijwillige basis kunnen deelnemen aan het sportprogramma om daaruit nieuwe sociale relaties te ontwikkelen. Ook andere organisatorische drempels moeten zo laag mogelijk zijn (bv. mobiliteit, sportkledij & materiaal, sporttechnische vaardigheden...), zodat de deelname van de jongeren vergemakkelijkt wordt. In dit perspectief is de link met de doelstelling van het WIJ!-traject een stuk duidelijker: sociale vaardigheden helpen jongeren zich te presenteren en te handhaven in een nieuwe (professionele) context. De sportpraktijk laat immers toe om op een informele manier in contact te komen met jongeren en daardoor een soort vertrouwensband te kunnen gaan opbouwen. Jongeren krijgen het gevoel zichzelf te kunnen zijn zonder gevolgen voor hun professionele ontwikkeling. Sport stelt de begeleiders in staat om de jongeren in een andere context en op een andere manier te leren kennen. Dit wordt eveneens bevestigd door Mustafa Harraq die aangeeft dat jongeren na een sportsessie vaak een gesprek aangaan met hem. Het zijn deze gesprekken die bevorderlijk zijn voor hun integratie op de arbeidsmarkt want als je hen structureel terug op de arbeidsmarkt wil krijgen, moet je de oorzaken aanpakken. Bovendien kunnen jongeren in deze context een groepsband opbouwen. Dit biedt mogelijkheden om elkaar te motiveren naar werk of een netwerk uit te bouwen. Begeleiders hebben hierdoor een mogelijkheid om een vertrouwensband op te bouwen met de jongeren omdat ze samen in een sportcontext elkaar beter kunnen inschatten. Ze gaan hierbij dan vaak samen voor eenzelfde doel en delen dan dezelfde (sport)ervaringen. Dit kan dan op zijn beurt een invloed hebben op de begeleidingsaanpak binnen de andere activiteiten.

Noodzakelijke voorwaarden voor sport als sociaal middel

- Er is een sportaanbod waar jongeren aan kunnen deelnemen (in verhouding qua frequentie en duurtijd ten overstaan van het reguliere programma)
- Er is kennis aanwezig met betrekking tot het organiseren van sport (o.m. met betrekking tot begeleiding, regels, veiligheid, organisatievormen, ...)
- Er is kennis aanwezig van de sportmogelijkheden in de buurt (o.m. met betrekking tot faciliteiten, aanbod, ...)
- Er worden sporten aangeboden in groep
- Begeleiders sporten mee
- Deelname van de jongeren is vrijblijvend maar wenselijk

Voldoende voorwaarden voor sport als sociaal middel

- Er wordt rekening gehouden met de wensen van de jongeren (bijv. uitdagend, uitnodigend, gevarieerd, laagdrempelig, toegankelijk ifv. beschikbaarheid en bereikbaarheid)
- Er wordt gezorgd dat het sociale (recreatief) aspect primeert
- Begeleiders sporten mee als gewone medespelers

Ook hier dient te worden gezocht naar aanbieders van laagdrempelige initiatieven (zoals buurtsport) die het aanbod kunnen organiseren onder de gestelde voorwaarden, indien de uitvoerder zelf aan deze voorwaarden niet kan voldoen.

Voorbeeld

Groepsactiviteiten zoals voetbal, basketbal, kubben, stadsspelen, ...

7.2.2 Sport als 'toepassingsmiddel'

Het sportaanbod wordt in deze optie beschouwd als een context waarbinnen competenties worden geoefend die vooral tijdens andere activiteiten (workshops, leermomenten,...) werden aangebracht (eventueel meer op een 'theoretische' of 'verbale' manier). De sportsetting wordt dan gebruikt om deze **competenties in een andere context te kunnen gaan toepassen**. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan over het nemen van beslissingen (strategische keuzes maken), omgaan met regels, communicatie met anderen, teamwork, assertiviteit, probleemoplossend vermogen, begrip, fair play, omgaan met competitie, delen, veerkracht, zelfvertrouwen, vertrouwen, eerlijkheid, respect, tolerantie, discipline, (ILO, 2013) ... Het doel is dan vooral om jongeren tijdens de sportactiviteit ervaringen te laten opdoen die ook in professionele situaties van toepassing zijn. Door feedback en reflectiemomenten in te bouwen voor of na deze sportsessies gaan deelnemers nadenken over de impact van hun handelen of gelijkwaardig handelen in een professionele setting. Een sportactiviteit kan hier ook de vorm aannemen van vrijwilligerswerk, stages of andere organisatorische taken binnen

een sportcontext. Voorbeelden van deze organisatorische taken zijn het opnemen van de rol van scheidsrechter, trainer, teamkapitein, organisator, ...

Noodzakelijke voorwaarden voor sport als toepassingsmiddel

- Er is een sportaanbod waar jongeren aan kunnen deelnemen (in verhouding qua frequentie en duurtijd ten overstaan van het reguliere programma)
- Er is kennis aanwezig met betrekking tot het organiseren van sport (o.m. met betrekking tot begeleiding, regels, veiligheid, organisatievormen, ...)
- Er is kennis aanwezig van de sportmogelijkheden in de buurt (o.m. met betrekking tot faciliteiten, aanbod, ...)
- Er worden sporten aangeboden in groep
- Het sportaanbod wordt evenwel nu gelinkt aan de activiteiten die werken rond het verwerven van bepaalde competenties. Daardoor is de deelname van de jongeren niet vrijblijvend

Voldoende voorwaarden voor sport als toepassingsmiddel

- Er wordt rekening gehouden met de wensen van de jongeren (bijv. uitdagend, uitnodigend, gevarieerd, laagdrempelig, toegankelijk ifv. beschikbaarheid en bereikbaarheid)
- Er wordt gezorgd dat het sociale (recreatief) aspect primeert
- Er is ook ruimte voor andere organisatorische taken in de sport (vrijwilliger, teamkapitein, scheidsrechter,...)
- Grote betrokkenheid van de begeleiders
- De sportbegeleiders hebben ervaring in het werken met jongeren waarbij vooral wordt ingezet op competentie-ontwikkeling
- De sportbegeleiders en de begeleiders van de andere activiteiten werken in overleg en zijn in de mate van het mogelijke zoveel mogelijk aanwezig op elkaars activiteiten
- Er zijn (zelf)reflectie-momenten na afloop van de sportactiviteit om terug te kijken op de ervaringen van de jongeren en de begeleiders

Omwille van de specificiteit met betrekking tot de expertise van deze vorm van sportbegeleiding, zal samenwerking veelal noodzakelijk zijn met specifieke partners (zoals 'sportplus-organisaties').

Voorbeeld

Je krijgt op voorhand een theoretische sessie rond hoe je kan samenwerken in een team en past dit vervolgens toe in een sportcontext.

7.2.3 Sport als 'leermiddel'

Sport als leermiddel is een setting waar nieuwe leerervaringen kunnen worden opgedaan. Deze **leerervaringen worden actief gestimuleerd door de**

manier waarop sport wordt georganiseerd. Door ervaringsgericht te leren wordt er gewerkt aan de individuele competenties en vaardigheden die jongeren nodig hebben. Deze dienen dan ook duidelijk te worden bepaald en ondersteund door middel van actieplannen of individuele ontwikkelingsplannen. Hierbij worden jongeren door middel van specifieke oefeningen of opdrachten geconfronteerd met situaties of gebeurtenissen die in het dagelijks (professionele) leven kunnen voorkomen (bv. werken met een deadline, afwezig zijn in je team, spontane veranderingen in de opdracht...). Specifieke voorbereiding en terugkoppeling en reflectie zijn belangrijke kenmerken van deze optie. Een sportactiviteit kan hier ook de vorm aannemen van vrijwilligerswerk, stages of andere organisatorische taken binnen een sportcontext.

Noodzakelijke voorwaarden voor sport als leermiddel

- Er is een sportaanbod waar jongeren aan kunnen deelnemen (in verhouding qua frequentie en duurtijd ten overstaan van het reguliere programma)
- Er is kennis aanwezig met betrekking tot het organiseren van sport (o.m. met betrekking tot begeleiding, regels, veiligheid, organisatievormen, ...)
- Er is kennis aanwezig van de sportmogelijkheden in de buurt (o.m. met betrekking tot faciliteiten, aanbod, ...)
- Er worden sporten aangeboden in groep
- De sportsessie komt nu eventueel in de plaats van andere activiteiten waar gewerkt wordt rond competentie-ontwikkeling en bekleedt een belangrijke plaats in het hele traject. Daardoor is de deelname van de jongeren niet vrijblijvend.

Voldoende voorwaarden voor sport als leermiddel

- Er wordt rekening gehouden met de wensen van de jongeren (bijv. uitdagend, uitnodigend, gevarieerd, laagdrempelig, toegankelijk ifv. beschikbaarheid en bereikbaarheid)
- Er wordt gezorgd dat het sociale (recreatief) aspect primeert
- Grote betrokkenheid van de begeleiders
- De sportbegeleiders hebben ervaring in het werken met jongeren waarbij vooral wordt ingezet op competentie-ontwikkeling
- De sportbegeleiders en de begeleiders van de andere activiteiten werken in overleg en zijn in de mate van het mogelijke zoveel mogelijk aanwezig op elkaars activiteiten
- Er zijn (zelf)reflectie-momenten na afloop van de sportactiviteit om terug te kijken op de ervaringen van de jongeren en de begeleiders
- Er wordt tijdens de sportsessies zoveel mogelijk ingespeeld op het persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) en de progressie van de jongeren
- Er is een optimale samenwerking met andere begeleiders binnen WIJ!

Een structurele samenwerking met specifieke partners (zoals 'sportplus-organisaties') is een vereiste.

De hierboven beschreven opties hoeven elkaar niet uit te sluiten. Zo kan bijvoorbeeld optie 1 ook nog aangeboden worden naast de andere opties. Het is daarbij ook wenselijk om uitvoerders toe te laten om zelf te kiezen voor welke optie(s) men wenst te gaan, met daarbij dan - afhankelijk van de gekozen optie(s) - een aangepaste vorm van ondersteuning. Omdat de laatst beschreven opties een grotere expertise vereisen (en de voorwaarden steeds specifieker worden), kan verwacht worden dat uitvoerders die daarvoor opteren, meer ondersteuning kunnen gebruiken.

Voorbeeld

Binnen een sportcontext kan je ervaren hoe je moet omgaan met feedback.

8 Algemene beleidsaanbevelingen WIJ! en Sport

- Geef uitvoerders de kans een strategisch inzicht te ontwikkelen over welke rol ze sport willen en kunnen geven in functie van de doelstellingen van de organisatie. Er zijn verschillende rollen die sport zou kunnen opnemen (zie figuur).
- Uitvoerders dienen in functie van de rol van sport verder in te zetten op lokale samenwerkingsverbanden om de sociale waarde van sport te kunnen implementeren in hun programma.
- In functie van dit samenwerkingsverband dient men de *noodzakelijke en wenselijke voorwaarden* te garanderen om de bijdrage van een sportprogramma te vergroten. Daarbij dient men aandacht te hebben voor de individuele drempels van de deelnemers en de organisatorische drempels bij de aanbieders.
- Betrek jongeren bij de invulling en de implementatie van het sportprogramma zodat de kans op deelname door die jongeren vergroot.
- Sport Vlaanderen kan een faciliterende rol vervullen bij de zoektocht naar geschikte lokale sportpartners.
- Om de instrumentele waarde van sport-plus in Vlaanderen in functie van verscheidene kwetsbare doelgroepen verder te versterken, is een regelmatige inventarisering en kennisdeling over deze organisaties met de reguliere sportsector wenselijk. Dit kan leiden tot sterkere samenwerkingsverbanden tussen lokale (sport)aanbieders.

Figuur 1: De rol van sport in tewerkstellingsprogramma's (TPs)

